

EKFRÄMJANDETS EXKURSION I KALMAR LÄN OCH PÅ ÖLAND 1999

Arne Mirton

I en jämn ström rullade deltagarna in på Kährs 50 hektar väldiga industriområde i centrala Nybro, samlingsplatsen för 1999 års exkursion. Från den högt belägna mätstationen, omgiven av ändlösa timmertravar, avlöste hälsningsanförandena varann inför den hundrahövdade lyssnarskaran, stadigt parkerad på bastanta ekstockar. Först ut var länets hövding, Anita Bråkenhielm, senast iklädd denna roll vid 1991 års exkursion i Kristianstads län. Hon var angelägen om att framhålla Kalmarlänets status som det

ekrikaste i landet. Denna i sammanhanget hedrande position underströks ytterligare av länsjägmästare Sven-Inge Karlsson, som också påminde om att Kalmar län har landets största och sannolikt även äldsta ek, Rumskullaeken. Sven-Inge konstaterade att industrins efterfrågan på lövvirke i landet har ökat under senare år och stimulerat intresset för lövskogsbruk.

Kährs

Bland dominerande lövvirkesförbrukare framstår inte minst Kährs i Nybro, vars

Tommy Knutsson beskrev hur man även i ett bestånd med extremt höga naturvärden, bl.a. 13 rödlistade arter och 17 signalarter kan bedriva skogsproduktion samtidigt som man bevarar, eller t.o.m. gynnar naturvärdena. Trädskiktet utgjordes av medelålders ask, lind och alm med inslag av ek. I det tätta buskskiktet fanns dessutom hagtorn, hassel, kornell och skogstry.
Foto: Ulf Olsson.

nyttillträdde VD, Anders Wassberg, hälsade exkursionsdeltagarna välkomna, och orienterade om företagets expansiva utveckling. Anders passade också på att dela ut Kährs Ädellövpris 1999. Värdig mottagare var distriktschefen vid Skogsvårdsstyrelsen Östra Götaland, Lars Karlsson, som belönades med en träskulptur, ett diplom samt ett resestipendium på 10 000 kronor.

Värdföretaget bjöd på lunch i virkestorken där det dessutom serverades ytterligare information om företaget och dess produkter, i den autentiskt bullriga miljön. Industribesöket avslutades med visning och genomgång av det nyligen utbyggda och moderniserade sågverket samt den datoriserade mätstationen, genom vilken all virkesråvara passerar in i fabriken.

Köhlby gård

Från Nybro anträdde en vansklig tremilafärd i privata bilar med destination Köhlby gård i Ljungbyholm. Sannolikt var detta den längsta bilkaravanen i Ekfrämjandets exkursionshistoria. Samtliga fordon anlände planenligt och i god ordning till familjen Elfverssons 20 hektar stora, välskötta ekbestånd, numera välbekant i eksköttsammanhang. Ett referat från Sällskapets exkursion den 30 september 1969 vittnade om att beståndet redan då var intressant att beskåda. På den tiden var området gammal hagmark med naturligt ekuppslag. Ett äldre, glest bestånd av ek och björk hade successivt avvecklats. Föryngringen hade dessutom röjts i flera omgångar. Nu, nästan på dagen 30 år senare, var bilden en helt annan. Ett imponerande stort, välskött och mycket vackert 60-årigt ekbestånd fångade allas vår uppmärksamhet.

Markägarna, Gunnar och numera sonen Lars Elfversson, samt rådgivarna Fred

Lönnerberg, Södra och Lars Karlsson, Skogsvårdsstyrelsen, redogjorde för fastighetens och beståndets historiska bakgrund samt de åtgärder som utförts under 1990-talet. Gallring med engreppsskördare 1990 och 1996, med uttag av flis, hade bidragit till ett bra ekonomiskt utfall utan nämnvärda skador på stammar och underväxt. Markägaren hade stamkvistat huvudstammarna två gånger under perioden 1991-1995. Hassel i underbeståndet ansågs bidra till minskad vattenskottsbildning. Det aktuella stamantalet, 280 per hektar, underströk behovet av ytterligare en gallring.

Bengt Nihlgård hade undersökt marken i beståndet. Han konstaterade att näringstillståndet var ovanligt bra, med undantag för låga bor-värden. pH-värdet låg stabilt på 4,5-4,6 men kunde gärna varit något högre. Bengt rekommenderade därför tillförsel av bor och dolomitkalk.

Kerstin Sonesson berättade allmänt om skadesituationen för ek samt om pågående undersökningar i Sverige och utomlands. Orsakssammanhangen kring den s.k. ekdöden är ännu inte utredda och sannolikt mycket komplexa. Kerstin pekade på ett antal stressfaktorer som kan sättas i samband med ekdöden, t.ex. torka, frost, insekter, mykorrhiza, skadesvampar (*Armillaria*, *Phytophthora*), markförsurning, kvävedeposition, ozon, näringsobalans och skogsskötsel.

Dagen avslutades med årsmöte, middag och paneldebatt i Ekerum.

Paneldebatt

Ämnet för kvällens debatt, "Sydsvenska lövskogar – bruka eller bevara", hade föranletts av en allmän oro beträffande statliga utredningar om skydd för en betydande del av landets ädellövskogar. Rolf Löfgren, Naturvårdsverket, presenterade

Här står en skön samling verkliga experter på ädellövskogsskötsel i Mittlansskogens estetiskt trevna naturvårdsgrönska som säkert har en myckenhet av nödvändig biologisk mångfald. - Bildtext och foto: Boris Möllerström.

den långsiktiga målsättningen för skydd av skogsmark i form av reservat (250 000 ha), biotopskydd (25 000 ha) och frivilligt skydd (600 000 ha). Högst prioritet har stora naturskogar, nyckelbiotoper, sammansatta ekosystem och så kallade "värdefulla trakter". I första hand avses södra Sverige där andelen skyddad skogsmark är lägst. För ädellövskogens del är målsättningen att 10 000 ha skall skyddas de närmaste åren, med eller utan skötsel.

Olof Johansson, FSC, framhöll betydelsen av skogscertifiering. Standarden kräver att minst 5% av skogsmarken undantas av naturvårdsskäl. Industrins representanter Ola Wilhelmsson, Nybron

AB, och Nils Bylund, Lövsågerverken, hade i princip inga invändningar mot reservat, under förutsättning att de kan skötas på ett förnuftigt sätt. Att däremot avsätta halva landets ädellövareal för fri utveckling skulle, enligt deras uppfattning, allvarligt begränsa tillgången på svensk råvara och slå undan benen på den lövfördlande industrin. Christer Segersteén, LRF Skogsföretag, instämde och varnade för att lägga en död hand över lövskogsskötseln. Han hävdade att även reservat skall utnyttjas på ett kostnads effektivt sätt.

Rolf Löfgren bemötte kritiken och menade att industrins oro för ädellövskogen var betydligt överdriven. Påståenden om att halva landets ädellövskogareal skall skyddas genom reservatbildning avfärdade han som en myt. De statliga medel som kan påräknas för inlösen inom överskådlig tid räcker bara till en bråkdel av denna areal. En så tydlig försäkran från Naturvårdsverkets repre-

sentant fick ämnet att kännas något mindre kontroversiellt än tidigare. Efter kort frågestund och sammanfattning kunde debattledaren, Gustav Fredriksson, konstatera att kvällens paneldebatt varit angelägen och klarläggande i denna för svensk ädellövskog principiellt viktiga fråga.

Halltorps hage

Andra exkursionsdagen inleddes med besök i naturreservatet Halltorps hage. Reservatet omfattar totalt 142 hektar, varav 20 hektar är ekhagmark. Av tillkallade experter, Roland Persson från länsstyrelsen, entomologen Bengt Andersson samt

svamp-, moss- och lavspecialisten Tommy Knutsson, fick vi en utförlig presentation av områdets särart.

Liksom många andra lundar på Öland hävdades Halltorps hage som löväng fram till förra sekelskiftet då skötseln upphörde och igenväxningen tog vid. I dag röjs och betas vissa delar av reservatet. Ett tusental gamla ekar avverkades inom området år 1918. De omfångsrika stubbarna syns ännu lite här och var i reservatet. Endast ett 25-tal gamla ekar sparades och fredades som naturminne. I dessa fullständigt perforerade ekjättar huserar numera reservatets symbol, den stora ekbocken. För den insektsintresserade är Halltorps hage ett eldorado. Utöver stora ekbocken återfinns även ekoxe, läderbagge och fyra fridlysta arter knäppare. De utgör ändå bara en bråkdel av alla de 290 rödlistade djur- och växtarter som påträffas inom reservatet. För att kompensera bristen på riktigt gamla ekar och därmed rädda de arter som är beroende av denna unika miljö, försöker man påskynda halv-gamla ekars åldrande och mulmbildning med speciella rötmetoder.

Mittlandsskogen

Under en timmes bussexkursion tvärs över ön, från kust till kust, presenterade guidererna Lars Karlsson och Fred Lönnberg ett smakprov på Ölands olika marktyper, bl.a. alvarmarker och strandängar. De gav också en introduktion av Mittlandsskogen, som är ett av Europas största sammanhängande lövskogsområden och upptar i stort sett hela inre delen av mellersta Öland. Området omfattar totalt 15 000 hektar, varav 10 000 hektar är skog, som uppkommit spontant sedan hävden upphört på tidigare betes- och slättermarker. Man skiljer på gärdesmark och utmark. Gärdesmarken består av ädellövskog med

höga naturvärden. Utmarken består mest av björk och eventuell ek.

Isgärde - ädellövproduktion

I Isgärde by vittnade markvärden, Allan Börjesson, om hur det är att vara skogsbonde i Mittlandsskogen, med dess speciella förutsättningar i form av ädellöv, höga naturvärden samt plan och grundmark. Eftersom Öland är klassat som svärföryngrat område gäller tillståndsskyldighet för all slutavverkning. Anders Svensson, Södra, redogjorde för historik och skötselåtgärder i ett representativt Mittlandsskogsbestånd. Tidigare betad, glest barrbevuxen mark avverkades på 50-60-talet och växte sedan successivt igen till nuvarande ek-/askbestånd med inslag av lind, alm och lönn. Beståndet röjdes 1984 och gallrades 1994. Nettot blev då 148 kr/m²fub. Med dagens lägre virkespriser hade nettot stannat vid 34 kr/m²fub. Resultatet av skötselinsatserna gav ett gott intryck, även om tillväxten var svag och kronorna små. Årsringsbredden var för ek endast 1 mm och för ask 2 mm. Markens lämplighet för ask ifrågasattes med hänvisning till plan, grund och torr mark. Gustav Aulén, Södra, presenterade den naturvärdesbedömning som Södra tillämnar i samband med avverkningsuppdrag. Man bedömer olika egenskaper i skogen, t.ex. levande träd, annan växtlighet, döende träd och död ved, inom sex olika biotopgrupper. Med hjälp av ett poängsystem får man ett mått på beståndets naturvärde vilket i sin tur kan kopplas till det målklassningssystem för det enskilda beståndet som numera används i certifieringsavtal och gröna planer.

För att ytterliga belysa variationen i Mittlandsskogen påbjöds vandring till fots i egen takt utmed en omsorgsfullt preparerad informationsstig. Med grundfakta

och kalkyler på strategiskt utplacerade planscher presenterades askskärm, askröjning, askproduktion med förstärkt hänsyn samt ek-/askbestånd med höga naturvärden. Denna varierade skötselmeny gav ett smakprov på de frågeställningar som kännetecknar förvaltningen av Mittlandsskogen. Promenaden avslutades med lunch i en atrik, äldre ädellövskog med ek, ask, lind samt alla Ölands tre almarter, skogsalm, lundalm och vresalm. Beståndet hade nyligen avsatts som naturreservat på grund av sina höga naturvärden. Ersättningen till markägare vid reservatbildning i Mittlandsskogen uppgavs vara i medeltal 76 000 kr per hektar. Cirka 1 500 hektar Mittlandsskog föreslås bli reservat under de närmaste åren.

Sörby – produktion eller fri utveckling?

Färden gick vidare till Sörby, där Sydved hade utfört en avverkning/gallring i ett bestånd med extremt höga naturvärden, bl.a. 13 rödlistade arter och 17 signalarter. Trädsnittet utgjordes av medelålders ask, lind och alm med inslag av ek. I det täta buskskiktet fanns dessutom hagtorn, hassel, kornell och skogstry. Alternativet var att lämna beståndet för fri utveckling och eventuell reservatbildning. Avverkningen genomfördes i samråd med Ölands botaniska förening, representerad av Tommy Knutsson, som med inlevelse beskrev hur man även i denna typ av bestånd kan bedriva skogsproduktion samtidigt som man bevarar, eller t.o.m. gynnar naturvärdena. Lars Dahlberg och Knut Arnesson från Sydved redogjorde för planering och utförande. Det drygt 4 hektar stora beståndet hade delats upp i produktionsytor, orörda ytor och luckor. På vissa mindre ytor hade askföryngring inletts. I övrigt hade man gallrat fram en utvecklingsbar lövskog. Naturvärdena

hade bevarats såväl inom naturvårdsytor som inom gallrade produktionsytor. Samtliga berörda parter verkade nöjda med resultatet. Åtgärden gynnade naturvärden, entreprenören hade utfört uppdraget på ett hedrande sätt och markägaren hade fått ett bra netto, 220 kr/m³fub. Frågan om den framtida värdeproduktionen väckte debattlustan. Fred Lönnberg menade att marken inte producerade något virkesvärde. Därför var det bäst och billigast att satsa på naturreservat. Lars Åkesson höll med om att beståndet kunde lämnas orört, men utan reservatbildning. Gunnar Almgren var mer positiv till den utförda åtgärden och manade till fortsatt föryngring.

Exkursionen avslutades med fika på Ekerum. TACK riktades till alla arrangörer och sponsorer, inte minst Kährs, som svarat för en betydande del av programmet och Tarkett som traditionsenligt bestått med vin till middagen. Tacksamhetsbevis i ädelt lövträ överräcktes till representanterna för Skogsvårdsstyrelsen Östra Götaland, Sven-Inge Karlsson, som ännu en gång åtagit sig värdskapet för Ekfrämjandets exkursion och Lars Dahlén, som med stor talang och på ett mycket hedrande sätt genomfört arrangemangen.